

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 13.

V Ljubljani 15. julija 1888.

Letnik 1.

Sadni razstavi v Ljubljani in na Dunaji.

Sadjarstvo je postalo toli važna panoga kmetijstva, da se ne sme prav nič zamujati, kar bi jo utegnilo pospeševati. K pospešnim sredstvom štejemo razstave. Letošnjo jesen bomo imeli veliko državno sadno razstavo na Dunaji in deželno sadno razstavo v Ljubljani. Niti poklicani krogi niti posamezni sadjarji ne smejo teh prilik zamuditi, ampak naj se okoristijo razstav. Državna sadna razstava na Dunaji bode imela nalogo pokazati, kakšno je sadjarstvo po Avstriji, koliko je napredovalo, in kaj vzmoremo glede sadne kupčije nasproti inozemstvu. Glavni namen bode torej razstavi, da pokaže kupčem naše sadne pridelke ter da jih vabi k nam na sadno kupčijo. To je gotovo toli važno, da Slovenci ne smemo zamuditi te prilike, da si pridobedemo sadnih kupcev. Državna sadna razstava bode pa prirejena po posebnih načelih, vsled katerih ni tako lahko udeležiti se je posameznikom, zato je prevzela vso reč naša kmetijska družba sama. Na tej razstavi, ki bode, kakor kažeta prilogi današnjemu listu, od 29. septembra do 7. oktobra t. l., bode pa najbolj važno zimsko sadje, in sicer jabolka in hruške. Po programu se pa smejo razstaviti le zbirke, ki obsežajo največ po 15 vrst jabolk ali hrušek, ki dobro uspevajo na kakem posebnem kraju, v posebnih razmerah, v posebni zemlji in ki so dobre ali za gospodarsko ali kupčijsko porabo. Zbirka mora biti vsa dobra za visokodebelno ali pa za pritlično drevje. Pri vsaki zbirki se more razstaviti tudi manj nego 15 vrst. **Kmetijska družba torej nujno pozivlje vse sadjarje in tiste, ki se zanimajo za sadjarstvo, da se prijavijo, če morejo tako zbirko prirediti.** Nikakor ni treba, da je dotičnik sam posestnik. Te zbirke se nekako tako le sestavljajo: Na pr. Nekdo živi v vetrnem kraju vlažne, ilovnate zemlje ter pozna sadje tega kraja ali pa so mu vsaj znani dobri sadjarji. Ta poišče in zbere 15 ali tudi manj jabolčnih ali hruševih vrst, katere so znane uže mnogo let, da dobro uspevajo na visokodebelnem drevju v vlažni zemlji in v vetrni legi. Kdo drug more narediti tako zbirko za druge razmere ali pa za pritlično drevje. Kdor ne pozna pomoloških imen, naznani naj domača imena. Izmišljevati se nihče ne sme, poštenost in resnica sta prva pogoja. Kdor hoče torej na korist naši lepi domovini prevzeti ta posel, naj se nemudoma zglaš pri kmetijski družbi v Ljubljani ustno ali pismeno. Pove naj, za kake razmere bode naredil zbirko in iz koliko vrst. Stroške bode plačala družba.

Oglasiti se je do 1. avgusta t. l. Ime vsakega razstavnika bode pri razstavi na njegovi zbirki označeno, ter bode deležen odlikovanja. Torej na delo! Nihče naj se ne zanaša na drugega, in dežela bode gotovo častno zastopana. Posebno prosimo gg. duhovnike in učitelje, naj se ganejo in delajo.

Deželna sadna razstava v Ljubljani pa bode imela najbolj poučiti o raznih sadnih vrstah, kako se pri nas izponašajo, in katere bode v prihodnje priporočali. Te razstave se bode udeležiti vsakemu zavednemu sadjarju kranjskemu. Kmetijska družba bode pa ob enem skrbela, da bode videti na razstavi stroje in priprave, potrebne za umno in napredno sadjarstvo. Tudi šolskim vrtom bo dana prilika pokazati uspehe svoje. Programe deželne razstave, ki bode sredi oktobra meseca, objavimo še v pravem času.

C. kr. kmetijska družba kranjska.

Vipavci, trtna uš pa vrtnarstvo.

Trtna uš sama ob sebi je vsem vinščakom veliko zlo, še veliko večje je pa vipavskemu vinščaku. Vipavec je res, navezan skoraj izključno le na vinski pridelek. Dolenjen pa ni tako hudo; on ima dokaj dobre zemlje, treba mu ni drugega, nego le nekoliko več dobre volje, ljubezni do poljedelstva in precej več gnoja za njive. Res je, da nima vsak Dolenjec njiv, no, takim ni pomagati, ti si bodo morali drugače kruba iskati, oni bodo gospodarski res poginili vsled trtne uši. Pridnih ne bode dosti ali pa nič poginilo, dobili bodo zaslužka pri tem ali onem delu, lenih pa škoda ni, saj ti hodijo uže s polnimi sodi na kant. V Vipavi pa je drugače. Ljudnata dolina nima skoraj nič polja, in še to, kar ima, daje malo pridelka, ker suša dela vsako leto škodo. Ker je pa Vipavec neizmerno priden, zato se pa ne bojimo za njegov obstanek. Saj so bile njegove letine brez trtne uši uže od leta 1875. take, da pridelok ni bil niti imena vreden, ali Vipavec vender ni obupal ter ni v Ameriko potegnil. Prepričani smo, da pojde z znano čilostjo na novo delo, od katerega mu bode prihodka pričakovati. Katere delo pa je to? Vipavske doline prihodnjost je vrtnarstvo, in sicer sadjarstvo in zelenjadarstvo. Poleg tega pa seveda ne sme zabiti in zanemarjati drugih panog kmetijstva, kolikor mu je mogoče; največo pozornost bode pa vsegar moral obračati na pridobivanje gnoja. Sadjarstvo je uže sedaj v vipavski dolini najbolj razvito na Kranjskem, žalibog je pa z razpečavanjem slabo. V Vipavi so bile letos črešnje po 4 kr. kilogram, v Ljubljani ravno tačas po 12 do 20 kr. To je držaj, katerega naj se poprime vzajemno z vsemi kmetovalci svoje doline vipavska podružnica! Tu je blagososno polje za domoljubno delovanje vipavskih razumnikov. Kakor je z črešnjami, tako bode še letos z obilo obroddivšimi marelicami ter z namiznim grozdem. Pa ne samo prodajo sadja je treba urediti, tudi pretvarjanje njegovo v take izdelke, ki se dlje drže. Menimo pa najbolj sušenje sadja po ameriškem načinu, napravljanje prunel, breskovich krljev i. t. d.

Ravno tako ugodna je vipavska dolina za zelenjadarstvo. Koliko bi lahko dobivali Vipavci za zgodnjo zelenjad, ako bi se je znali prav poprijeti. Vemo, da bodo zelo ugovarjali tej trditvi, a vender si upamo vse ugovore izpodbijati. Vode je v dolini vedno dovolj, da bi je le vedno pravilno zajemali in rabili. Neki imeniten nemški močvirski obdelovalec je rekel: Kedor vodo odpeljuje, pa je ne odpeljuje tako, da jo more, kadar hoče, tudi nazaj napeljevati, tist ne osuša le po nepotrebnem svojega posestva, ampak je celo slabša. To bi tudi mi Vipavcem pokladali na srce. Potegujte se za uravnavo Močilnika, Vipave i. t. d., a zahtevajte, da se uravnajo vode tako, da jih bode te mogli rabiti za namakanje. Kolikokrat je videti po Vipavskem, kako mori suša travo, turščico, krompir i. t. d., zraven pa teče bistra voda.

Dalo bi se v tem oziru še mnogo reči, in to hočemo še večkrat ob priliki storiti. Z današnjim kratkim člankom hočemo Vipavce le osrčiti, da se ne ustra-

šijo preteče trtne uši, ampak da uže sedaj prično misliti, kako da bodo nadomestili vinske dohodke.

Karvijol ali cvetoče zelje.

Tudi te rastline poznamo več plemen; nekatera so Lolj zgodnja, druga pozna. Najzgodnejši in prav izvrsten je „erfurtski“ karvijol. (Glej pod. 49.) Prav veliko rožo napravlja orjaški „frankobrodski“ karvijol. Srednje velik pa izvrsten je „dijkski karvijol“, ki rodi tudi v manj dobri zemlji. Za južne vroče kraje bi bil najboljši rani nizki „erfurtski“ karvijol, ki napravlja izredno lepo in belo rožo, ki more tudi najhujšo vročino prebiti.

Karvijol hoče prav bogato pognojene zemlje, ki mora biti tudi dovolj vlažna. Morda nobena rastlina ne zahteva tako dobre zemlje, kakor karvijol; v suhi izmolzeni zemlji ne obrodeva. Tudi ljubi gorko podnebje, ker je zelo občutljiv, in mu najmanjši mraz škoduje. Po novinah prav dobro rodi, če je imel tudi dovolj vlage.

Najljubši mu je že nekoliko razkrojen kravjak, kakor tudi popolnoma razkrojen človeški gnoj. Zemlja, v kateri raste, mora imeti prosto, dovolj zračno in solnčno lego, ker je zelo podvržen medeni rosi. Seme se poseje že januarja meseca na gnojne gredice, in konec marcija lahko presajamo sajenice na vrt; konec junija dorastejo in se dade porabiti. Seme moremo tudi posejati junija meseca na proste gredice in julija meseca o sv. Jakobu presajamo potem sajenice, ki dajo potem lepe karvijole v pozni jeseni. Če niso do pozne jeseni rastline dovolj dorasle, moramo jih posaditi v klet v pesek; tukaj se dela roža karvijolova. Tako si moremo priskrbeti dovolj karvijolov za zimski čas.

Sajenice moramo presajati vsaj 50 % narazen. Če vreme ni dovolj vlažno, moramo jim prilivati, posebno ko delajo rožo, ker potrebujejo dokaj vlage. Da dobimo prav velike karvijole, napravimo okrog rastline jamico ter naspimo vanjo nekoliko razkrojenih zmletih kosti, prilivati pa ne smemo nikdar pozabiti, posebno če smo rastlinam s takim gnojem postregli. Prav tako moremo zemljo pridno okopavati in pleti; tudi je dobro, če natrgamo perja ter pokrijemo z njim rožo, da ji ne pripeka sonce. Najhujši sovražnik karvijolu so zemeljske bolhe.

Po južnih deželah, koder nimajo prehude zime, morejo že konec zime ali vsaj spomladi vzrejati lepe karvijole. Septembra meseca se poseje seme zgodnjega karvijola na gredice, s katerih se potem presade mlade sajenice konec oktobra meseca nekoliko bolj narazen na druge gredice (10 % druga od druge) ter se tukaj branijo kolikor mogoče mrazu s slamnato odejo. Januvarija meseca se presajajo potem te sajenice na gorko gnojno gredico, kjer se prav hitro razvijajo in kmalu prav lepe rože napravijo. Čeravno ne moremo prav veliko karvijola v eni gnojni gredici vzrejati, vender se tako delo prav dobro izplačuje z veliko ceno, za katero se prodaja. Zgodnji karvijol velja tudi 30 novcev. Da dobimo prav velik,

Podoba 49.

bel karvijol, moramo tako le ravnati: Jeseni napravimo mešanico iz ruš, starih kravjakov in nekoliko pepela. Vse te tvarine se plastasto nakopičijo: na prvo plast ruševja se nameče nekoliko starega kravjaka in na to nekoliko pepela, potem zopet ruševja, kravjaka in pepela itd. Včasih se polije ta kup z gnojnico in se prav dobro premeša; po zimi, pa je nepokrit, da ga zimski mraz dobro prešine. Prav izdatno vzboljšamo tako mešanico, če ji že jeseni primešamo nekoliko razsekanega rogovja. Kadar pride spomlad in ž njo čas sajenja, napravijo se na vrtnu 40 %_m dolge in 30 %_m široke jame, katere se napolnijo s tako mešanico, ter vanje posade sajenice. Orjaške rože napravlja potem karvijol.

Zelo težavno pa je vzrejati seme karvijolovo, le na gnojnih gredicah morda se posreči, da se po zimi zdrave ohranijo semenske rastline, ker mraz škoduje roži, katera tudi rada plesnuje ali celo gnije; zato ravnamo prav, če kupujemo seme iz južnih laških krajev, koder lahko odgojujemo semenske karvijole.

Raznotere vrtnarske reči.

Listne ušice po rožah preženeš najlaže, ako jih dobro poškropiš z močno tobakovo vodo. Rožam po loncih tudi lahko pomagaš, ako jih pokadiš z vlažnim tabakom. Ako nimaš mnogo takih rož, storiš to najlaže v zaprtem zaboji.

Mlado zelenjad varuješ ptičev, ako položiš na gredo zajčjo ali kako drugo kožo. Vrabej ne hodijo blizu, ker mislijo da je koža maček. Ravno tako moreš tako kožo pritrčiti na črešnjevo drevo. Na grahovo gredo položi kožo precej, kakor hitro se pokažejo prve kali.

Bolne rastline po loncih. Če se začne rastline po cvetličnih loncih osipati, tedaj so bolehnue. To pa zato, ker so pokvarile se lasnate koreninice, in sicer vsled prepiche hrane, prevelike mokrote, velike vročine, hudega mraza ali vsled česa drugega. Navadno prilijejo ob takih slučajih rastlini prav obilo gnojne vode. To je pa ravno slabo. Ako je kaka rastlina medla in kaže, da je bolna, tedaj naj se prst skoraj popolnoma posuši, potem pa vzemi rastlino s prstjo vred iz lonca, odkruši zunanjo prst od kepe in vsadi rastlino v nov lonec ali pa v starega, katerega pa morajo dobro izprati. V lonce pa deni sveže prsti. Nove prsti bodi okoli kepe le za kaka dva prsta na debelo, zato izberi primerno velik lonec. Kadar si uže presadil, prilij dobro, a potem ne prilivaj poprej, dokler ni rastlina pričela rasti, ali pa dokler se prst ni popolnoma posušila.

Kako storiti sadno drevje posebno rodovitno. Marsikatere drevo cvete lepo in bogato, tako da se je najobilnejšega pridelka nadejati. Pa kmalu se vse cvetje ospe, in razvidi se, da ne bo nič sadja. Kedor ima tako drevo v sadovnjaku svojem, naj pomisli, da temu je edino vzrok pomanjkanje dovoljne hrane. Naj le poskusi okrog debla ob cvetji politi kebelj gnojnice, katero je stanjšal z 2 kebljema vode in naj to vsaj 3krat ob cvetji ponovi. Prepričal se bo, koliko je pripomogel k rodovitnosti, ker poprej navadno ne rodovitno drevo bo obilno rodilo redno leto za letom. Pa sadje postane potem tudi bolj okusno in veliko. Rabití pa je vedno gnojnico ali sploh tekoč gnoj, ker taka gnojnina dospe naglo v zemljo do korenin, katere jo srkajo in deblu dovažajo. Kedor nima gnojnice, naj v čeburu vode raztopi kravjega blata, sploh hlevskega gnoja in to tekočino porabi. Ako kedo drevo svoje tako leto za letom oskrbuje in tako zelo streže, videl bo, da mu bode drevo bogato povračalo trud in stroške, ker pripeti se celo časi, da v enem letu dvakrat obrodi.